

Եթէ սուտի արահետին հետեւեցայ,
Եթէ ոտքերս գէպի նենգութիւն վա-
զեցին,

Թող Աստուած զիս կշռէ արդար կը-
շիւքով,

Ու ան պիտի ճանչնայ իմ անմեղու-
թիւնս:

Եթէ ոտքերս խոտորեցան ուղիղ ճամ-
բայէն,

Եթէ սիրտս հետեւեցաւ աչքերուս,
Եթէ ձեռքերուս արատ մը փակաւ,

Թող ես ցանեմ և ուրիշ մը հնձէ,
Թող իմ զաւակներս արմատախիլ ըլլան:

Եթէ կրնի մը օրերս հրապուրեց,
Եթէ զրաքցիւս զրան առջև զարանակալ
սպասեցի:

Եթէ սպասաւորիս կամ աղախնիս իրա-
ւունքը ուրացայ,

Եթէ ինծի հետ վէճ ունեցան,

Եթէ աղքատներուն մերժեցի իրենց
խնդրանքը:

Եթէ որբեայրիին աչքերը արցունքով
լեցուցի,

Եթէ հացս առանձին կերայ,

Ու անկէ որբն ալ իր բաժինը չունեցաւ,

Եթէ թշուառի մը առանց հազուատի
փճանալը տեսայ,

Եթէ թշնամիիս կործանումով ուրա-
խացայ,

Եթէ ճամբորդին գուռս չբացի,

Եթէ ես ծածկեցի թերութիւններս, ինչ-
պէս կ'ընեն մարդիկ,

Եւ անօրէնութիւններս սրտիս մէջ պա-
հեցի,

Ժողովուրդէն վախնալով,
Ընտանիքներու արհամարհանքէն վախ-
նալով,

Հոգեի և չհամարձակեցայ զրանս սե-
մէն դուրս ելլել . . .

Ո՛հ, ո՛վ պիտի բերէ մէկը որ ինծի
ունկնդրէ:

Ան' իմ փափաքս. թող Ամենակարողը
պատասխան տայ ինծի:

2. Գ. ՍԱՆՍՈՆ

Թրգմ. ԵՐՈՒԱՆԻ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

(Մոտեւալ յաւերթի)

Ի ՊԵՏՍ ՔԱՐՈՉԱՆՑ

ՔԱՐՈՉԻՍՈՍՈՒԹԵԱՆ

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՄԱՍԻՆ

III. ՈՒԺԱԿԱՆ ԿԱՐԳ (l'Ordre dynamique)

Գրեթէ ակամայ գործածեցի ԵԱՐԴՈՒՄ
բառը կայական կորգի վրայ եղած այս
խօսքերուն մէջ: Որովհետև կայական կար-
գը, ճառին մէջ, իսկապէս վերացում մըն
է միայն: Ժառը պէտք է քալէ, պէտք է
իր նպատակին ընթանայ: Բայց շարժումը
ինքն ալ կարգ մըն է: Ձէք տեսներ տիե-
զերքին մէջ ալ ուր կարգը արդիւնքն է
փոխանակութեանց, առանց որոնց ցանու-
ցիր տարրեր միայն պիտի ըլլային հոն:
Միեւնոյն բանի է որ տեղի կ'ունենայ կեն-
սաւորին մէջ ևս, և միեւնոյն շարժումիւ
ներով: Գործարանական փոխանակութիւն-
ները մեր միութեան սկզբունքն են հոգե-
գաղափարին կառավարութեան ներքէս և
միեւնոյն բանը կը գտնուի թէ և նուազ տե-
սանելի կերպով: ճարտարապետութեան ար-
ուեստին և բոլոր միւսներուն մէջ: Սրենին
միութիւնը կը շինուի խորխիւն' որ կը
կրէ զայն, բունէն' որ անոր կը փոխանցէ
ուղղահայեաց բեռը, խոյակէն' որ կ'ընդու-
նի այդ բեռը և կը լայննայ, զայն ցուց-
նելու համար: Գեղեցկութիւնը ուրիշ բան
չէ հոս, եթէ ոչ ծանրութեան արդիւնք-
ներուն բարուք բաշխումը. ու աղեղու-
թիւնը՝ զօրութեան անհամեմատականու-
թիւն մը: Արձանագործութեան ևս միւս
կերպընկալ արուեստներուն մէջ, գիտենք
թէ շարժումը ևս աւելի կարեւորութիւն
ունի քան ձեւը: Կեցուածք մը այն աստի
միայն գեղեցիկ է, երբ կ'արտայայտէ կա-
տարուած կամ կատարելի շարժում մը,
շարժումի վերահասակութիւն մը կամ գիւրու-
թիւն մը՝ որուն իր գործով մասնակից կ'ընէ
ինքզինքը զիտողին երեւակայութիւնը:
Ռոտնիի աչքին, հնութեան արուեստը և
Միշլէ Անժի արուեստը իրարմէ կը գանա-
զանուին շարժումի քննութեամբ միայն.
Շարժում՝ որ հիններուն մօտ աւելի ներ-
գաշնակ է, իսկ Թլորեցիին քով՝ մանա-
ւանդ հակադրեալ:

Պէտքը չկայ ըսելու թէ հրաժշտութիւնը չարժեւորուի կ'ապրի, թէ անոր միութիւնը համազրոււմ մըն է պահերու, և գործարանաւորութիւն մը ժամանակի մէջ՝ իրերանայնորդ փութիւրու։ Ան է որ ամենէն աւելի կը նմանի ճառի, ու համանուագը, մասնաւորաբար Պէթհուլէնեան համանուագը, ուժականութեամբ այնքան հզօր, ճշմարիտ երաժշտական ճառի մը նկարագրին ունի։ Ատոր համար չէ՞ միթէ որ վերջը, ինքեքտէնդին մէջ, խօսքը բնականօրէն կուգայ աւելնալ անոր վրայ։

Ըսինք ուրիշն թէ քրիստոնէական ճառին յատկագրիժը պէտք է ուժական լինի՝ միաւորական լինելու իր ձգտումին հետեւանքովը նոյն իսկ, իբր յօրինուածք ներկայանալու իրողութեամբը նոյն իսկ։ Հոս խնդրոյ առարկայ եղած յօրինուածքը՝ յօրինուածք մըն է ոյժերու, յօրինուածք մըն է ժեստիքու, այս բառին բոլոր առումներովը, յօրինուածք մը գաղափարաբանական, երեւակայական, գզացական, բանական, ձայնական, նմանաձեւական շարժումներու։ Սկզբունքէ մը գէպի եղբակացութիւն մը, վիճակէ մը գէպի վիճակ մը, յառաջացում մըն է ան, ու ռահլիրան՝ որ կը գծէ ճամբան։

Բաւական չէ որ գաղափարները դասաւորենք, պէտք է զանոնք ամէնքը գէպի մէկ կէտ ուղղենք. պէտք է որ բանակի մը պէս կարգի դնենք զանոնք՝ յաղթական յարձակումին ի խնդիր, Դիւցազնական տեսակ մը կը խոյանք ճառին կուտայ աւելի միութիւն և աւելի ծանրութիւն՝ քան անշարժ տրամաբանութիւն մը։ Համասեռութիւնը, որ հոգեկան և գեղագիտական ներդաշնակութեան համար այնքան թանկագին յատկութիւն մըն է, հոս արդիւնքն է յառաջխաղաց գնացքի մը, որուն կը հրամայէ նպատակակէտ մը։ Նպատակն է որ կը սաւառնի միշտ լաբորուի մը պէս, գէպի ան կ'ուղղուինք ու ի՞նքն է որ կ'ընկերանայ ձեզի. ինքը կը ճշտորոշէ ուղղութիւնն ու գնացքը։ Կայալեան և ուժականի այս բաղակցութեամբն է որ կը ճշմարտութիւն, բազմա կարծես հեղեղառատ ճառին համար, Բասգայի նշանաւոր սահմանումը. «Գիտելը ճամբաներ են, որոնք կը քալեն և կ'առաջնորդեն ուր որ մարդ կ'ուզէ երթալ»։

Որպէսզի այս պայմանը իրականանայ,

սկիներեւօրէն էական է որ որոշապէս կէտադրուած նպատակի մը ճշտումը ընէք ձեզի համար. կողմ մը ընտրէք և կարելի եղածին չափ կարեւոր կողմ մը, որ, անգամ մը գարիլ տրուելէն վերջը, ալ թոյլ չտայ ձեզի՝ որ եւէ յետագարձ շարժումէ միպատճառ գայն յայտարարելու պէտք չկայ. ձեր գիտաւորութիւններուն մասին որոշ չափով մը խորհրդածութիւնը կրնայ օգտակար ըլլալ ունկնդիրներուն ուշադրութիւնը և գործակցութիւնը գրգռելու տեսակէտով։ Մարդ կը սիրէ անծանօթ բայց նոյն ատեն կ'ահուած նպատակ մը՝ որ ինքզինքը գուշակի կուտայ, և որուն մէջ հոգին կուգայ իյնալ հեշտանքով մը որ հաստատուած նախատեսութենէ մը և նոյն ատեն անակնկալի գզացումէ մըն է շինուած։ Բայց ինչ որ գուշակութիւնն գեղագիտական պահել կ'ուզէք, պէտք է ձեզի համար պայծառափայլ լինի. զայն տեսութենէ կորսնցնելը կամ ձեր անկէ երես դարձնելը՝ որչափ ալ անշուստ անցնի, աններելի յանցանքն է։ Ամէն ինչ որ դուրս կը թողուք անկէ, մեռած նիւթ, խափանարար խռնում և արդիւք պիտի ըլլայ միայն։ Արուեստի մէջ, ինչպէս կեանքի մէջ, ամենէն մեծ յանցանքը իր ճամբան ընտրել ու անոր հետեւի չգիտնալն է։ Ամենէն մեծ սխալանք՝ թափառանքն է» (La plus grande erreur c'est d'errer), ինչպէս կ'ըսէ Եարլը Բէկէյ։

Զմոռնանք սակայն որ եթէ այդպէս է ճշմարիտ ճառի մը, իսկական ճառի մը ճշգրիտ օրէնքը, խնդիրը կը տարբերի սակայն բարձրագոյն խոկումի մը պարագային, ինչպէս կ'ընեն, զոր օրինակ, առանձնացումի օրուան մը առաւօտուն և երեկոյան։

Հոս ալ խնդիրը գաղափարները ասեմանարտիքն շահագործել կարենալուն վրայ չէ. աւելնալով ինչ որ յանձն կ'առնէ օգտագործել զանոնք։ Բայց աստի, միշին սեւ աւեր կան։

Բայց վերագաւթնա՛նք բուն ճառ բռնուածին, որուն ուժականութիւնը դեռ յիշատակելիք ուրիշ պայմաններ կը հարկադրէ։ Ամենէն առաջ, հոսանքը անոր մէջ այնքան աւելի աջառու և այնքան աւելի տրագ պիտի լինի, որքան աւելի ընդարձակ է յատակադրիժնիդ։ Ուրիշ միջոց չկայ բնականօրէն համար նիւթերու ցանկի այն սպաւորութիւնէն որ ճառին մէկ վերքն է։

ինչպէս որ քաղաքագէտը, երբ տեսնէ որ շատ են իրարու հետ անհամաձայնութեան մէջ եղողները, արկածախնդրութեան մը կը մղէ զանոնք, որպէսզի իրարու հետ չկռուին, նոյնպէս և զուգ, երբ ձեռնելի շատ տարրեր ունիք, զանոնք խիզախօրէն գէպի նպատակը մղեցէք, թո՛ղ անոնցմէ ոչ մին գուրս չթափի կամ չտանգործութիւն արագութիւնը գիզագիտական միութեան երաշխիք մըն է ձեզի համար՝ հոն ուր գիւրաւ պիտի տիրէր ցրումը:

Յետոյ, յիշեցէք, այս նոր գետնին վրայ կիրարկելու համար զայն, ինչ որ ըսինք հակազդութեանց հարկաւորութեան մասին: Այն ատեն խնդիրը, գոնէ կրնայինք այդպէս կարծել, զիմերու հակազդութեան մը վրայ էր, բայց ձեզի համար պէտք կայ շարժումներու հակազդութեանց, արագութիւններու և դատողութեանց, գործողութեան լուութեանց նմանող գաղաբութեան ուս: Մանօթ է թէ լուութիւնը ինչ մեծ արժէք ունի յօդաւորեալ խօսքին, ինչպէս և համանուագին համար: Ծարպիկ խարխափանքներ ալ կան, ինչպէս խարխափանքները մարդու մը, որ իր անմահ կը փրճտոնէ, ու յանկարծ կը խոյանայ անոր մէջ: Կուռ և գրեթէ շնչասպառ տրամախոհութենէ մը վերջ, թուլացում մը պիտի ունենաք, մեծ սշարժումէն մը վերջ՝ ընտանի երթեւեկ մը: Այդ կերպով, ոչ թէ պիտի կորսնցնէք նպատակը, այլ աւելի պիտի ժողովէք ձեր ոյժերը՝ անոր հասնելու համար: Վերքեր և վարքեր պիտի ունենաք, երբորք տարողութեան մէջ շարժումներ, որոնք ձեզ պահմանին ամենօրեայ թօնին պիտի անցնեն: Պիտի փորձէք խոտրումներ ընել՝ փոյթ ու խիստ վերադարձ մը կատարելու համար: Զեր արկածախնդրութեան մէջ սանդղախով վերելակումը, գետնաօդ գնացք, կրանիթէ մագլցում, ճապուկ անկումներ պիտի ունենաք, որոնց մէջ գիւցաղնական վտանգ փնտող մարդը պիտի չլնասուի ըսաւ: «Հակառակ շարժումները պիտի ունենաք նոյնպէս, ինչպէս երաժշտութեան մէջ: Կարելի է անոնցմով մեծ տպաւորութիւններ ձեռք բերել: Ստոյգ է թէ, ձեզի համար, հակառակ շարժումները պիտի չկարենան միաժամանակ ձեռք բերուիլ: Խնդիր չէ սակայն, Միաժամանակութեան մը կայ նաև լայն իմաստով:

Ամբողջ ընդլայնում մը կրնայ կառուցուիլ հակառակ ուղղութիւններով իրթեւեկի մը սկզբունքին վրայ, և շատ տպաւորիչ արդիւնք մը ունենալ: Մեղաւորին և արդարին այս աշխարհի վրայ և միւսին մէջ ունեցած փինակը շատ լաւ պիտի յարմարէր ստոր: Դժբախտ առաջներութեան առերեւոյթ անկումները, որոնք իսկապէս բարձրացումներ են, և որոնք առերեւոյթ չարադէտքէ մը վերջ աստուածացման կը փոխարկուին: Ծիրշ անոր ներհակը՝ սուտ բարբոթութեան մէջ եղող մեղաւորին համար, հակառակ շարժումը այն է անա, ու նոյն իսկ կրկնակ փուլերով: Այս ատեսակետով, կարծես թէ կարելի է ճառը բաղդատել հեղեղի մը հետ, որ յորձեռնագ կը պտուտքի արգելքի մը շուրջը, կամ աւելի բոցի մը հետ՝ որ թէև ուղղաբերձ բայց խտացուած լեզուներ ունի, որոնք կը թրթռան, կը տատանին, յոճախ իրենք իրենց վրայ կ'իյնան, յետոյ նորէն կը կանգնին ու կը խռայանան: Այս խաղերը որոնք կը գրեթէ ին Սէն Ֆրանսուան եղբայր կրակին այս խորխափանքն ու աղիտականութիւնը գեղեցիկ խորհրդանշան մըն են: Փրկատունէական ճառը կրակ մըն է: Ծանց անոր՝ կրակի ընթացքը: Պէտք չէ որ անիկա նմանի արուեստական վառելափայտին, որուն՝ կրակի խարխափքը տալու համար՝ կարմրացուցած են այս կամ այն կողմերը, և որ սակայն կրակին կենդանի թրթրումը չունի:

IX. ՍԻՐՈՑ ՆԱՐԳԸ

Կրնայինք հարցնել մենք մեզի, ըլլալ անմեղութեամբ, ըլլալ քիչ մը չարաճճութիւն խառնելով մէջը, թէ ամէն ինչ որ կ'ըսենք այս կայական կամ ուժական յօրինումին մասին, այսպէս կամ այնպէս՝ առաքելական է ստուգուի: Գիտենք թէ սիկա արուեստ է. բայց նոյն արդեօք համաձայն է անիկա արուեստը Հոգիին, այն Հոգիին՝ որ մեր ներքին օրէնքն է, և կ'ուզէ ըլլալ նաև մեր ունկնդիրներուն: Քննութեան արժանի կէտ մը կայ հոս, նկատողութեան արժանի բան մը:

Բազմալ ճառին երկու կարգ կը զատորոշէ. կա՛յ, կ'ըսէ, մտքի կարգը, և կայ սրտի կարգը, սիրոյ (amour), աստուածային

սիրոյ (charité) կարգը, Իր միշտ այնքան ուշագրաւ իրապաշտութեամբը, կը գրէ ան. «Սիրոյ պատճառները կարգաւ յառաջ թեւրեւով՝ մարդ չապացուցաներ թէ պէտք է սիրուի. ծածաղելի պիտի ըլլար այդ ու ինչո՞ւ ծածաղելի, վասնզի այդ անխռով քաղաքացիքը պարտաւոր է ինքնին թէ չէ յուզուած, թէ հետեւաբար կ'անգիտանայ Սէրը, սէր պահանջելով հանդերձ, Զաւեշտական հակադրութիւն: Միծաղելի բան:

Բայց նոյն բանը չեմք ընել միթէ մենք, երբ շատ իմաստուն կերպով ճշգրտեցնէ յոլացնէք զԱստուած սիրելու, մեղքէն խուսափելու, մեղաւորը անդունդին զառիթափին վրայ կեցնելու, հոն՝ վերը մեզի սպասող հրաշալիի, անշափելի և անվերջանալի բարիքները հետազոտելու շարժառիթները: — Աւա՛ղ, այո՛, քիչ մը: Աստոր համար է որ այդպէս չէ վարուած ո՛չ մեր Տէրը, և ոչ Պօղոս, ինչպէս կը բացատրէ Բասզալ նշանաւոր հատուածին մէջ. «Յիսուս և Պօղոս սիրոյ կարգը ունին և ոչ միտքի, վասնզի կ'Թուգէին տաքցնել և ոչ թէ սովորեցնելու: Ուշագրութիւն. անոնք կ'ուզէին սովորեցնել, բայց ո՛չ թէ անպիտի ուսուցում մը, որ կանգ առնէ ինքզինքին մէջ. անոնք իրենց նայուածքը կ'ուզէին սիրոյ և գործերու: Իսկ մե՛նք. . . մենք պէտք է խոնարհիմք, և առանց խոնարհութեան՝ ոչ մէկ մեթոտ կ'ստորեմք:

Եթէ մե՛նք մեր Տէրը ըստ Պօղոս ըլլալինք, կամ գոնէ Ս. Օգոստինոս, Ս. Վէնսանս Զէրրիէ կամ Արսի աւագերէցը, պիտի կարենայինք շմտահոգութիւն յօրինումի օրէնքներով, վասնզի վերին Նօզի մը պիտի կատարէր յօրինումին գործը մեր մէջ: Պիտի ըսէինք, ինչպէս Ս. Վէնսան Զէրրիէ, կրկին փորձառութիւնէ հտքը, որոնց մին անյաշովոյ անցած էր՝ շատ պատաստուած ըլլալուն համար, և միւսը յաշովոյ՝ վասն զի Բանին էր անձնատուր եղած: «Ձեմ վարամարք. երէկ Ս. Վէնսան քարոզեց, այսօր Յիսուս Քրիստոս»: Բայց մենք սուրբերէնք, սուրբերուն միջոցները չունինք, ասոր համար պէ՛տք է սակայն որ մեր միջոցներէն ալ մենք գմեղ գրկենք:

Աստուածային սիրոյ և ընկերային պատշաճութեանց համար ալ նոյն բանը պէտք է ըսենք: Աստեք անհրաժեշտ պիտի ըլլալային, եթէ լիուրի սէր մը տիրէր, անձնուր ոք

ինքզինքին մէջէն պիտի հանէր զանոնք, ու փոխանակ սորվուած պատշաճութեանց, կենսէն իսկ պիտի ունենային: Այսպէս էր որ կ'ըսէր Ս. Օգոստինոս Պօղոսի համար, թէ առանց վրան մտածելու, և առանց անուն անգամ գիտնալու՝ փոխանունութիւններ հնարած էր, Բայց քանի որ չունինք այդ կատարելաւ սէրը, պահէնք ինչ որ անոր տեղը կը բռնէ և անոր կը ծառայէ, փորձելով հետզհետէ անով տոգորել ամէն բան:

Արդ, այս տոգորումը առանց հետեւածներու պիտի չմնայ: Սէրը գնելով ճառին մէջ — և ոչ միայն անոր նպատակին մէջ — հարկաւորաբար մտցուցած կ'ըլլանք անոր մէջ, չափով մը, սիրոյ կարգ: Ի՞նչ բանի մէջ կը կայանայ այս կարգը. նոյն այն էական բանին մէջ՝ յորում կը կայանայ միտքի կարգը. այսինքն հետազոտուած նպատակին համար եղած կողքաւորումին մէջ. բայց նպատակն է որ կը փոխուի, կամ մանաւանդ — քանի որ գրիթէ միշտ նոյնն է՝ չեղում չեղած պարագային — աւելի բռնական և աւելի անմիջական ազդեցութիւն մը կը ստանայ: Ի՞նչ պէտք է ըսել հետեւաբար: Ըստ Բասզալի, որդեգրուած կարգը այն ատեն կը կայանայ զԵլիսաւորաբար շեղումին մէջ մէն մի կէտի վրայ, որ կապ ունի վախճանին հետ, զայն ցուցնելու համար միշտու կ'ըսէ զլիւսուորաբար, վասնզի սիրոյ կարգը ազդեցութիւն ունի ամէն պարագայի համար, որ կը շահագրգռէ սէրը. բայց նպատակ պարագան զլիւսուոր ըլլալով, անոր հետ ունեցած վերաբերութեամբ է մանաւանդ որ կը բացատրուի այսպէս արտաքին տրամաբանութեան հարկադրուած կարգը:

Իրողութիւնը օրտագրու է Պօղոսի մօտ: Իր նամակներուն ստորագրութենէն սկսեալ, անոր տիրապետող գաղափարը այնպէս բռնէ է, ու զինքը ընդ քաջ ասանող առաքելական եռանդը այնքան հզօր, որ կը տեսնես թէ ի՛նչպէս իրարու ետեւէ կը շարէ ձգտումաւոր այն «չեղումները», որոնց մասին կը խօսի Բասզալ: Գրականապէս, Հռովմայեցւոց խնդրին սկզբնաւորութիւնը, սեռականներու իր ջրվէժովը, ծաղրականի պիտի մօտենայ: Բայց գրականութեան մասին է մեր խօսքը: Առաքելական մտածումը այնքան ներդաշնակ է հոն որ կը պայթի, ու ուումը՝ գեղ ձեռքէն գուրս

չեկած՝ կը ճայթի: Ասոր համար, ինչ աշխատութեան պէտք կայ, այդ մտածումը վերստին գտնելու համար ասոր բեկորներու բռն տէջ, Բայց, ասոր փոխարէն, ինչ ջերմութիւն, և կեանքին ինչ տպաւորութիւն:

Ընդլայնումի ընթացքին, տրամաբանութիւնը պէտք է մէկդի հրուի ամէն մէկ քայլին. բառական տրամաբանութիւն եւ բանական տրամաբանութիւն պէտք է տեղի տան զազանի տրամաբանութեան մը առջեւ, որ սրտին տրամաբանութիւնն է նոյն իսկ. տրամաբանութիւն՝ որ ինքզինքը հաղորդական կը զգայ, և ուրիշ բանի չցանկար:

Ասաքեալը տրամաբան մը չէ, տրամաբանութիւնը իր աղտիւնն է միայն. հատի ճարտարագէտ մը չէ, ճարտարագիտութիւնը կը հնազանդի իրեն. երբ պէտք ըլլայ, կը ծաղրէ զայն. կը խօսի եւ ժամու եւ ի տարածմունք. ամէն բանի մէջէն կը հետէ փրկիլ բառը, և պէտք է կարգեղոն կործանելը, որ զինքը կը տանջէ: Ան պիտի վերագառնայ կառուցողական տրամաբանութեան՝ հոն ուր պիտի կրնայ անիկա ծառայել իրեն: Պօզոսի մէջ խիստ տրամաբանական արուեստով մը յօրինուած գլուխներ ալ կան, բայց երբ տրամաբանութիւնը արգելք դառնայ իր գնացքին, օ՛րհրոս ասկէց՝ կ'ըսէ անոր:

Պարկեշտ քարոզիչին համար, որ Պօզոս մը չէ, որ, չունենալով միտքի նոյն խոյանքը՝ պարտի գործադրել մարդկային խօսքի սովորական յառաջնադասները, բան մը կայ սակայն, որ պէտք է պահէ՝ կարգը գերազանցող այն կարգէն, որ անկարգութեան ձև կ'առնէ միջոցներու շարքին մէջ. վախճաններուն կարգը լաւագոյն փրկելու համար և Աստուծոյ որդիներուն օգուտը վեհագոյն օրէնքն է բեմին, կը զրէ Պօսիւն: Ապագայ սերունդին, կամ աւելի համեստօրէն՝ ունկնդիրներուն մէջ եղած գեղարուեստասէրներուն անհաւանդ լինելու վտանգը յանձն առնուելով՝ փառասէրին համար միայն գոբարտութիւն է. առաքեալին մտահոգութիւնը ուրիշ տեղ է. ու լաւ դատաւորը առաքեալին կողմէ պիտի ըլլայ այն խնդրոյն մէջ, Բասգալ ազէկ կը ցուցնէ զայն: Ասոր պատճառը այն է որ նիւթը, այսինքն նիւթին տրամաբանական պահանջները, պերճախօսութեան մէջ, վճռական կշիռ կ'ունենան ա՛յն ատեն միայն, երբ համաձայն են խօսքին զրդապատճառ եղած և զայն արդարացնող նպատակին հետ:

Ինչ է մեր ուզածը՝ սրբապան պերճախօսութեան մէջ, սիրտիւրուն մէջ մշտնջեղ Յիսուս Քրիստոս. պէտք է ուրեմն այդ աստի խօսիլ անդադար: Ասոր գալու համար միջոցներ կան. միջոցներ կան նոյն պէս անոր վերագառնալու, երբ զայն կորսնցնենք, կ'ունենանք յաճախանք այն նուիրական համագեղեցուն, որոնք ձեռքով, խոհումը, յաւիտենական բաներուն որոնումը: Յօրինումին ցունց մը տալու համարժէք է այս: Այդ բանին մէջ անշուշտ պէտք է նրբատեսութիւն, պէտք է անոր պատեն անիթը փնտռել, բայց նաև, ի հարկին, պէտք է ստեղծել զայն:

Այս մասին Ն. Սիւրմէն երկիւղած և ճիշդ կանոն մը կ'աւանդէ՝ կ'ուզէ որ ազօթքին միջոցին, որ՝ իր կարծիքով՝ միշտ քարոզէն առաջ ըլլալու էր, եթէ ունկնդիրը յուզելու բնոյթն ունեցող գաղափար մը գոյ միտքը, պէտք է առանց վարանելու որդեգրեն զայն, եթէ նոյնիսկ արդէն կազմած ծրագրէդ և անոր բնական իրագործումէն արտաքայ բան մը ըլլայ այն: Նոյն այն հոգին, որ ձեզի շնած է այս մտածումը, պիտի օգնէ ձեզի, որ օգտագործէք զայն, առանց որեւէ օրինական զերպագացութեանց պաշելու: Արուեստն ալ Աստուծոյ զաւակն է, ինչպէս Սէրը. ան պիտի կարենայ յարմարիլ իր եղբոր հետ:

Ասիկա ճշմարիտ է նաև, նոյն սեռէն եղող այն ներշնչուածներուն հետ, որոնք քարոզի միջոցին կրնան գալ: Եթէ նախանձայնութիւնն է որ կը հարկադրէ զանոնք ձեզի, խրտուցիլ պիտի չըլլան անոնք, պիտի կրնան իրենք իրենց տեղ բանալ առանց. ու աւելի՛ պիտի կարենան նոյն իսկ իրենց հետ հաշտեցնել ունկնդիրը, եթէ միեւնոյն Հոգին է որ կ'ողեւորէ զայն եւս. իսկ եթէ չողեւորէ զայն, նորէն իրեն բնական պիտի ելուի զձեզ ոգեւորելը. ճաշակը, որքան բարի կամեցողութիւնը, գաւաիկց մը պիտի ըլլայ քեզի:

Ա՛յ միայն կ'աւելցնեմ. աստուածային սիրոյ կարգը, բարի վախճաններու հետաժող ըլլալուն համար ճիշդ՝ պէտք չէ իրել պատրուակ ծառայէ մեր ծալութեան: Մեր ճիշդ պէտք է ի գործ դրուի մինչև ցվերջ. յետոյ. յետոյ միայն, Հոգին, զոր ոչինչ չի կաշկանդեր, իրաւունք կ'ունենայ իր սլիմարութիւնը մեր իմաստութեան տեղը դնելու:

ՍԵՐԹԻՆԱՆԺ

Թրգմ. Թ. Ե. Գ.